

№ 22. 1925/26.

4.—

СТ-6

1. II. 1926.

КОМЕДИЈА

Наблоцка, првакиња љубљанске драме, Nablocka, prvakinja ljubljanske drame kreirala је ових дана насловну улогу u Шоовом комаду: „Обрт г-ђе Варен.“ Soovom komadu: „Obrt g-de Warren.“

— Foto „Helios“, Ljubljana —

Бр. 3

Comoedia

излази сваког понедеоника. Главни уредник *Никола Б. Јовановић*. Власник Издавачко Удружење „Илустрација“ — Београд, Косовска 11.

Припремање премијере**II. »Многаја љета« Душана С. Николајевића**

У једном од прошлих бројева *Комедије* испричали смо садрину драмског првенчата г. Душана С. Николајевића, које се пре неколико недеља повило у засебну књигу, а за неколико недеља дорашће до премијере на престоничкој сцени. Пошто г. Николајевић, једно већ старо име у критици и есеју а из куће у коме тај род, заједно с јаком књижевном културом и љубављу за књигу прелази с оца на синове, — никад није био мишљења да човек који пише за театар сме да буде чист од чисто литеарних претензија, занимљиво је проучити »Многаја љета« као књижевно дело. Ово у толико пре што после прочитања књиге човек добија утисак — ја бар — да је Николајевићева драма првенствено »лезедрама«, толико добра у томе роду, и која се тако лако и пријатно чита, да вам се у душу и неприметно прокрада извесна нека зебња: да ли они београдски типови и поратни карактери неће изгубити што од своје пластичности и сочне пунокрвности на своме путовању из сцене у сцену, у штрапацима из чина у чин, по клизавим даскама позорнице, у предасима сцена — завеса — сцена. Литерарне преокупације су једна опасна поледица, са које се тешко излази без озледе, а драма г. Николајевића је, несумњиво, од свега до сада, после Стерије, највише: прво књижевна, па тек после тога сценска творевина. Срећну равнотежку између ова два елемента треба да створе драматург и редитељ једном савесном и интелигентном сарадњом, и тек се на оваквом једном деликатном примеру види колико је успех драмског аутора у великој зависности од успеха па чак и од »срећне руке« оне двојице његових интерпретатора. У оваквим случајевима тешко је правити прогнозе, а одговорности се не могу повлачити пре главне пробе или бар пре последњих проба, ако буде било одговорности. Или о величини удела у успеху, ако га буде било и у колико га буде било. Ја, лично, верујем у успех без обзира на то што је реч о једном драмском првенчути, чији отац још није имао прилике да на сопственој кожи осети како позорница васнистава и најјаче драмске таленте. Сокови су снажни, крв је неискварена, а наследно оптерећење само позитивно. Добре воље међу људима, оним у гледалишту биће изобиља: сваки домаћи оригинал који промакне београдском сценом је датум, већи или мањи, а за сада, код наше слабе драмске продукције свакако

датум: за једну публику и критику која је у вечној потрази и свечаном очекивању оног правог, великог темељног датума, који сви очекујемо и од којега ће се почети водити позоришни анализи нашег XX. столећа. Свих нас је најискренија жеља да »Многаја љета« Душана Николајевића што моћније и што сумереније скрате растојање и даду што већу етапу.

Н. Ј.

Из текстова**Марко Краљевић у Стефановићевом „Смрт Уроша V“**

Марко Вукашину, кад му овај повераја да од Уроша смара отети престо и, као што оно Председник у Шиллеровој »Сплетки и љубави« говори сину Фердинанду да је све подлости и злочине које је починио, извршио зато да би њега, сина свог, дигао што више, тако и Вукашин алудира да ће отети престо, после његове смрти, остати њему, Марку:

— Ђути, ђути, Богом те живим заклњем, Вукашине краљу! Не убијај ми оца, немој ме пре времена сиротом правити!

*

У препирци између оца и сина, где се Марко заузима за народ кога Вукашин дави.

Марко (оцу): — О, и данас ја волим моју Србију, и ако је више не познајем... Та, видиш ли, родитељу, да и сами скотови нерадо јарам носе!

*

У тренутку кад је Вукашин послao у тамницу цара Уроша, долети Марко, да од оца тражи правду. Настаје тајац.

Вукашин (који је већ рекао све и чека да син оде): — Шта чекаш, ко те је послао?

Марко: — Цело Српство, родитељу!

*

Или овакав пасус (II. чин, 6 појава), који одише декларацијом права човека и грађанина, из велике француске револуције:

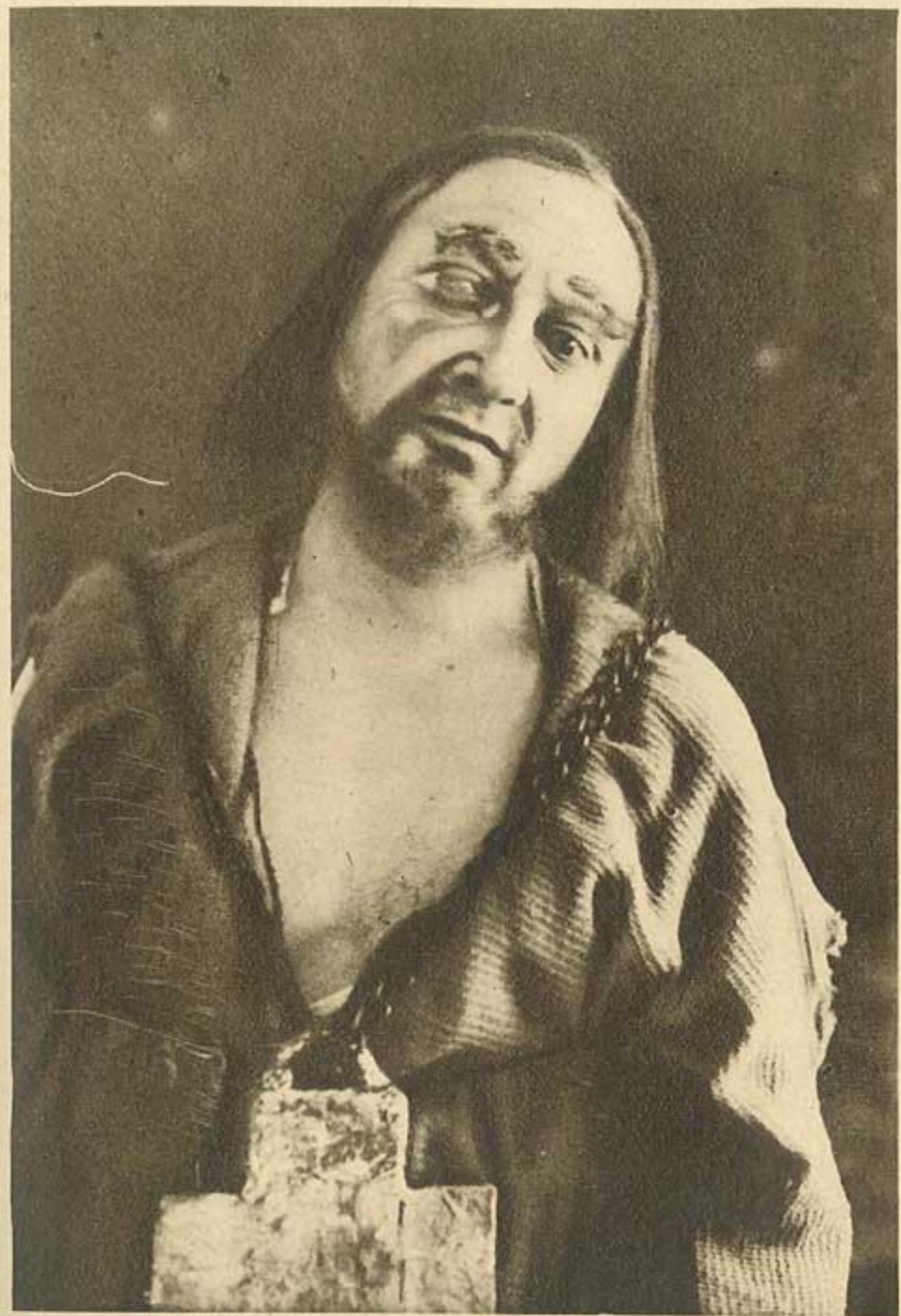
Марко (оцу): — Зар да Србин, краљу Вукашине, не сме у својој отаџбини уживати човечанска права? Зар да удави у срцу свом ону горду и срећног човека достојну част: »Ја сам Србин, а ово је Србија!« већ да се понизи, па да теби и Неманићу робује? Не, тако ми Бога!... Цели свет у ком данас Србин живи, има само једног Бога и само једног ћавола: он верује да је данас од Бога заборављен, а ћавола, краљу Вукашине, у теби гледа. То је глас целог народа.

Шаптач

Урош (В. Јовановић), насловна улога Урош (V. Јојановић), насловна улога у Ст. Стефановића трагедији „Смрт St. Stefanovića tragediji „Smrt Uroša V“. Уроша V“.

Фото: Влад. Бељчич, — Београд

„Безазлени“ (Петровић) пева у „Борису Годунову“ финале: „Црни мрак, непропријат мрак, Тешко Русији! О роде мој,

ти сузе лиј! . . .

„Bezazleni“ (Petrović) peva u operi „Borisu Godunovu“ finale: „Crni mrak, neprislužni mrak, Teško Rusiji! O rode moj, ti suze liji! . . .“

— Фото: Влад. Бељчич, Београд —

Кроз Варшавска позоришта

„Отело“ у Театру Полском

Је ли Отело Мавар или Црнац?

»Театр Полски« и »Театр Мали« у Варшави, који су под дирекцијом необично популарног позоришног позивача г. Арнолда Шифмана (а са којима сам имао част упознати читаоце »Сомоеди-е« прошле године, детаљно) раде необично импозантно. Ниједан од варшавских позоришних директора не усуђује се дати данас Шекспира. Г. Шифман га је давао већ једанаест пута. Ово је (ако се не варам) дванаести пут. Увек нешто ново, увек ђаволски интересантно. После сваке премијере Шекспировских ствари, које Шифман даје, пуне су новине и ревије хвала и дивљења а глумци, и они финог укуса, пуни су и препуни усхићења.

Тај Шифман је феномен од човека. Како тај познаје добро способности сваког глумца — боље него сам сопственик талента глумачког. На пример: прошле сезоне г. Јуноша — Стенповски радио је за Варшавско Варошко Позориште. Кад је била реч при крају сезоне о новим ангажманима и потписивању уговора, г. Јуноши—Стенповском нису хтели дати гајку коју је тражио (3.000 пољ. злоти месечно). Шифман је једва дочекао тај неспоразум и ангажовао је г. Јуношу—Стенповског за 6.000 злоти и, осим тога, један проценат од бруто прихода! Маленкост. По данашњем курсу једва око 50.000 динара месечно. Док код Варошких директора није вредео ни половину, Шифман му даје највећу плату — јер је у њему октрио једног од највећих глумаца. Док је у Варошким Позориштима играо улоге »оног трећег« у љубавним пресицањима из пустог у празно — код Шифмана се при првом наступу (»Жива маска« Пираидела) као Хенрик Четврти г. Казимиер Јуноша — Стенповски, један од старијих глумаца, испољио на прво место као *трагичар*. И то трагичар — не макар шта. Трагичар по крви, по гесту, по суштини, по структури евоје психолошке проницљивости. Трагичар коме, најзад, треба тражити пара. Мој Боже, онај глас који иде из опсежног органа широке скале, морао је кроз читаве три деценије да служи лажи, да »иде у трље«. Шифман је то открио и после прве представе задивио је г. Јуноша — Стенповски целу критику а данас, после премијере »Отела«, сматран је и од својих колега (иначе завидљивих) колега, као идол... То је корифеј за феноменалност г. Шифмана.

Већа него никада води се данас литерарно-театрална кампања око тога: да ли је Отело, главни јунак Шекспиров и вођа венецијански — Црнац или је Мавар?? Један од највећих и најпризнатијих критичара *Бој—Желенски* (Др. Тадеуш Желенски—Бој, први пољски познавалац француске литературе, критичар, поета и једини превађач који је целог Молијера пре-

вео на Пољски језик) расправља у фељтону »Курјера Пораног« о тој теми отприлике овако:

»Између Мавра и Црнца је читав јаз. Мавар — то је племенитост, јунаштво, витешка фантазија, то је јунак певанија и легенди. Црнац — то је дроњак, дрипчина, рођен за робовање, глупав, подлац — то је нешто најнижег инстинкта. Тешко је веровати да би Црнац могао доћи у Венецији до тако високог положаја и оштег поштовања. Када Брабанцијо оптужије Отела, испољава се пре свега сам факат *отмице* а не гроза од »мезалијанса«. Уосталом, за слушаоце и савременике Шекспира није било толико разлике између Мавра и Црнца. Етнографија није играла улогу. Шекспир је мешао географске појмове (и. пр. учинио је Чехе суседима Сицилије у »Зимској Причи«) као што ми и данас (понеки) мешамо Јапанце и Кинезе! Разлика је, међутим, данас за нас велика. Мавар је — јунак поезије и лепога које је умрло; стоји пред нама на поднојју дивљења.. Црнац је — међутим скучена стварност. Игнорисан од Америке, у Европи га употребљаву за последње услуге. Авансовао је у последње време од »хотелског фамулуса« за »звезду jazz-banda«. Нема ни једне карактеристичне црте, која би потсећала на оног јунака »љубави и мача«, каквим је песник учинио Отела.«

Тако отприлике мисле и остали критичари, тако је приближно и Театр Пољски решио проблем. Велим, приближно. То значи: у половину. Отело је био накалјисан са отпуштеном *доњом губицом*; видели су се у невољи, јер иако је Шекспир написао »Отела« из новеле где је јасно да је главни јунак Мавар, ипак (после оног успеха оригиналног Црнца у тој улози) сви глумци нагињу психози »црнаштва«. Напослетку израз *black* (црни) који се понавља често у тексту, можемо тумачити и тако и онако: означује он и кожу црну и кожу тамну. Ја са своје стране желим нагласити, да се у различитој концепцији роля Отела представља различито — у целини. А највише у односу на Дездемону. Јер чим је више Црнцем — тим је мање за нас човеком.

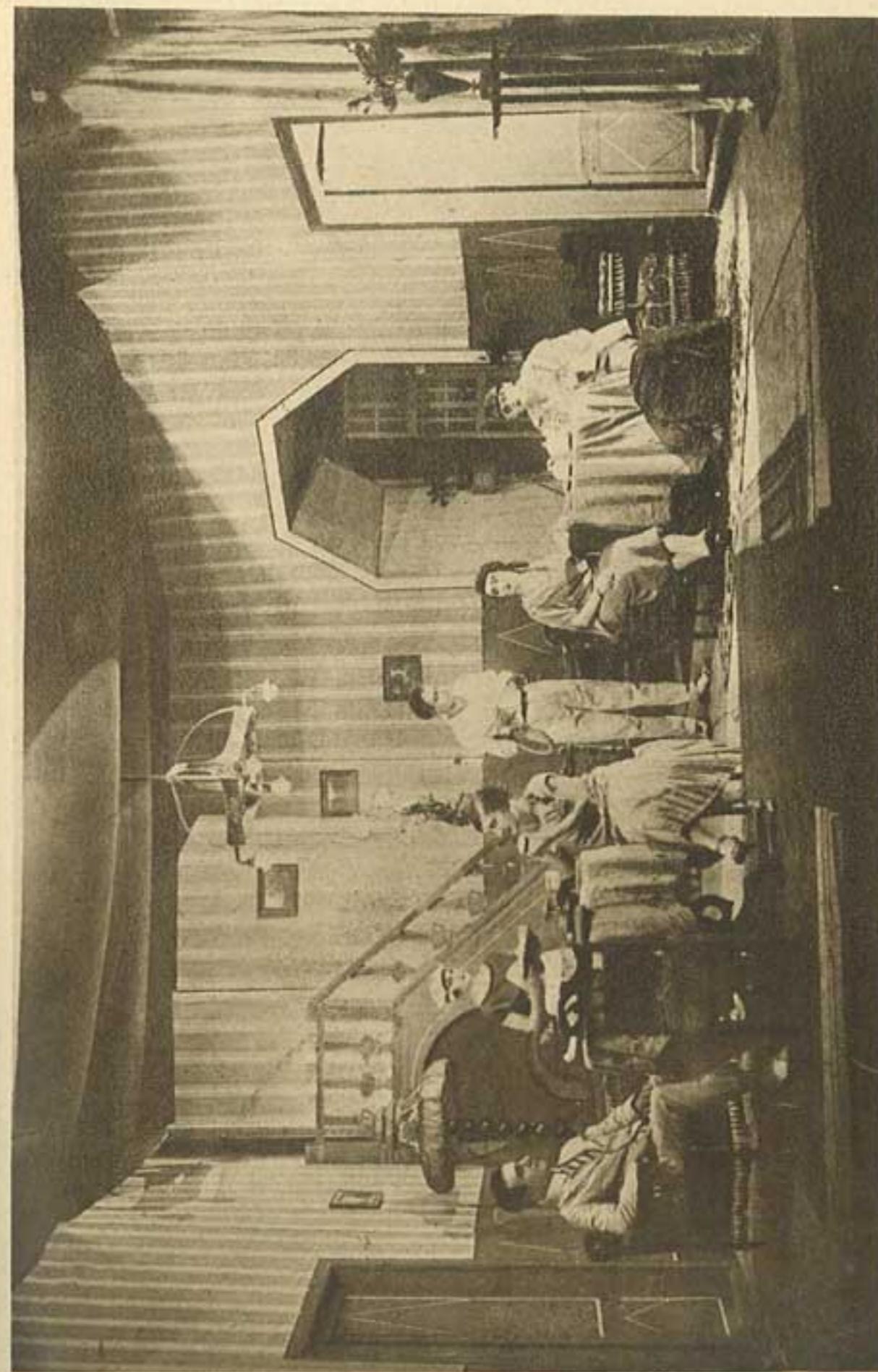
Не мислим рећи, да Црнац није човек — али постоји код нас као нека солидарност »беле расе«. Осим тога, док је поезија дала Мавру известан »индигенат« беле расе — Црнцу није то дала. На Отела — Црнца гледамо као на животињу у кавезу.

У односу према Отелу — Црнцу, Дездемона изгледала би драстична. Сам однос психопатолошки, немогући. Међутим, можемо веровати да је Отело — Мавар, јунак, — задивио и придобио младу Дездемону по витешким подвизима. Свет Њифтински, венецијанска омладина, изгледала је ништавна, према слави и јунаштву Отела — Мавра. Док Црнац, ма колико јунак био — не би Дездемоне срце придобио, иако знамо да и Црнци данас имају успеха... код хистеричних жена. Да, али упоређење не би било потпуно, ако га не упростишмо. На пример, као

Са премијере комада Јералди и Спигера „Кад бих хтела“, пре неки дан у Скопљу: Жермена (А. Лескова), Филип (М. Орловић). Режија А. Лескове. — Фото: Урош Вучерић, Скопље. —

Sa premiere komada Žerald i Spitza „Kad bих htela“, pre neki dan u Skoplju: Zermena (A. Leskova), Filip (M. Orlović). Režija A. Leskove.

Сцена са премијере „Кад бих хтела“ у Народном позоришту „Милад Јовановић“. — Фото: Јован Булатовић, Скопље — Scene sa premiere „Kad bih htela“ u Narodnom pozoristu „Milad Obilić“. — Photo: Jovan Bulatović, Skopje —

кад би ћерка власника хотела «Палас» или «Москва» побегла са Царицем из хотела свог оца. Тако нешто.

Зато је још већа заслуга *Театра Пољског* да је дао Отела мајсторски. Споља: *тамно-црн*, не потпуно Црнац, а изнутра и извесни гестови: племенит, доброћудан (с почетка), у гњеву градиран — Мавар.

Г. Казимијер Јуноша — *Степновски* као Отело, бриљирао је, у овом ретко успелом експерименту са отменим артизмом и доследном консеквенцијом од почетка до краја. Секундирали су му одлично г.г. *Самборски* (Јаго) и *Бушински* (Касија), као и гђе *Мазарекувна* (Дездемона) и *Моджесвска* (Емилија). Режију и инсценизацију је имао у рукама г. *Александар Венгерко* који је цео комад поделио у 12 слика, а декорације је израдио г. *Фрич*, онако — како само он уме. Цела импреза је један редак догађај чак и за Варшавску публику, која је размајена и од великог укуса. Искрено честитамо *Театру Пољском* и г.г. Шифману, и Јуноши — *Степновском* посебице.

Варшава, јануара 1925. год.

Владимир Николић

Из руских кругова

„Свет“ од Бранислава Нушића на руском

Веома популарни наш г. Бранислав Нушић, није познат само нама. Ненадкриљив у својим неколиким комедијама, управо интернационалан, он је радо превођен и игран на словенским позорницама. Ето, у Прагу на пример, поред г.г. Ива Војновића и Петра Петровића—Пеције, г. Нушић достојно репрезентује југословенску драмску литературу. И, са «Еквиноцијем», «Смрт Мајке Југовића» и «Пљуском», Нушићеви «Свет» и «Протекција» врло често су преко сезоне на репертоару.

Г. Нушић се до рата није преводио на руски. Једино, који се сећамо, преведен је његов «Хаџи Лоја», познати фрагмент у једном чину. Прво *Београдско Руско Драмско Друштво*, врло познато културно-позоришно удружење руских емиграната наших Београђана, чије смо две, три одличне представе («Цар Феодор Јоановић» *Псиша* и «Бура») видели ове сезоне у «Манежу», гранајући своју делатност на позоришној уметности, узело је да приказује Нушићев «Свет». Интересантно! Док се наш Нушић код нас погрешно цени, наиме, док су на цени његове слабије ствари, са мање вредности, а оне са стварном вредношћу, његове најјаче комедије, забатаљују се, — дотле, једно несумњиво, уметничко друштво, скуп руске емигрантске интелектуалне аристократије, налази да је Нушићев «Свет» ствар од несумњиве вредности, преводи га, и, ево, кроз неколико дана, имаћемо прилике да видимо у сали «Манежа» на руском језику, играну од руских глумаца, нашу одличну комедију. Интересује нас, што ли ће рећи наша позоришна публика, која се од рата

непрестано диви руској уметности, кад види на репертоару *Руског Драмског Друштва Нушићев «Свет»*, који је код нас самих поготову «бачен у акта» док се, чујемо, у велико спрема његов «Пут око Света».

За «Свет» у руском друштву заинтересовао се инжињер г. *Владимир Јацин*, познати руски публициста и јавни радник, који је ову ствар и превео на руски, веома бриљиво и коректно. *Руско Драмско Друштво* има част да му је г. Јацин председник.

«Свет» режира г. *Миодраг С. Ристић*, члан *Београдског Народног Позоришта*, који је такође члан поменутог друштва. Познати редитељ послератних омладинских позоришта, нарочито *Академског*, талентовани и вредни г. *Ристић*, и овог пута уложио је све да подвуче све маркантне особине збиља ванредне комедије. Он се старао и да подвуче с друге стране не локалну, колико типичну, елементарну особину свих наших класичних типова, који су опште словенски, са свима особинама наше, словенске расе. Једном речју, он је у Нушићевој комедији, једини до сада, нашао њену праву жицу. Г. *Ристић* нам је већ неколико пута, својим представама наговестио, да га не треба сматрати више почетником већ готовим редитељем. И, за то ми, очекујући нашу прворедну комедију, са режијом у г. *Ристићевим* рукама а играну од *Руског Драмског Друштва*, које нам је ту скоро показало, да има и финог укуса и доста смисла за позоришну уметност, морамо бити објективни, али и строги и правични.

Представа је у «Манежу» у петак, 5. фебруара тек. год.

*
Д. Л.

P. S. — Овај чланак пуштамо из пажње према г. Нушићу с једне и, с друге стране, из љубави према Русима уопште. Што се овог друштва специјално тиче, с обзиром на манире који су уобичајени у свету и на уљудност у саобраћају између новинара и позоришта, оно не заслужује никаквих обзира ни признања. Господи су на «Бури» имала дозу — чега год хоћете, ја немам речи — да одбију бесплатну улазницу уреднику «Комедије», који им је донео претходно реклами, бесплатну разуме се, у листу, који им је у «Илуст. Листу», у своје време, писао ласкаво о «Фјодору Ивановићу» и у «Комедији» донео интервју и слике, извршив бесплатна снимања, и т. д. На уложени протест, господи су изјавила да редакција треба не знам кога да тражи и да јури, док га не пронађе, да би дошла до карата. Ми имамо преча посла него да јуримо за једну бесплатну карту коју нам није тешко платити, али не иде, није ред. Ово, уосталом, важи и за другу групу руских дилетаната, још више, који су такође одбили улазницу. И верујте, драги београђани, да ми је врло жао што сам ипак принуђен рекламирати ове представе, театарске ствари ради, без обзира на људе који је, овако, воде. Лично не познајем ниједног, али сам већ и самих манира сит.

H. J.

„Борис Годунов“ у београдској опери.
VIII слика. Борис (Јовановић) царевињу
(Бошковићеву): „...Ја, ево, мрем; збогом,
сине! Од сад ћеш царевати ти. Не тражи
пут по којем ја на царски дођох трон;
ти то не мораš znati...“

„Boris Godunov“ u beogradskoj operi.
VIII slika. Boris (Jovanović) careviću
(Boškovićeva): „...Ja, evo, mrem; zbogom
sine! Od sad ćeš carevati ti. Ne traži
put po kojem ja na carski dodatak tron;
ti to ne moraš znati...“

„Смрт Уроша V“ од Ст. Стефановића, „Smrt Uroša V“ od St. Stefanovića, по-
последни чин: Таборска као Милица slednji čin: Taborska kao Milica na grobu
на гробу Плакиде, свог оца.
Plakide, svog oca.

Фото: Вл. Беачић, — Београд

Музика у Сарајеву

Оперета „Они његова сестра“ од Ј. Рожђаловског, либрето од Бернхарда Бухбиндера, превод А. Грунда

Да писам чекао на још друге новитетете, који се спремају, зацело бисмо се овим раније позабавили. Осврнућу се на први озбиљни иступ г. Рожђаловског, на његову оперету, у колико се уопште може озбиљно говорити о музичи оваквог позоришног комада, где сцена са позорнице прелази у светлу салу међу наслеђане трговце, где се мајна, чупава, сирова, циркуска маска пуне модрог брашина (слуга редакције) посади на празно место поред тебе да ти увреди, да ти отрује онај чисти осећај позоришне уметности. Могуће је г. Рожђаловски жељео дати једну »ултрамодерну« оперету времена, оперету »буфа« последног музичког штилунга. Верујем да је г. Рожђаловски жељео дати нешто ново, модерно, али његово дugo стално вођење позоришне музике првећ га је лепило за пуле нашег скупог »музичког« паркета. Одатле оно комично дување у аутомобилску трубу, што нас је већ делом заглушило у »Доларској принцези« па она трка по дворани, она граја оркестра (изгледа такође иштално), сијање нота по оркестру од стране глумца, диригента итд. итд.

Ипак погледавши на музичку целину: успело је. У тој музичи можемо наћи поред оригиналног и имитираног хумора и комике, нешто и раскиданог, озбиљног, сензибилиног тона. Вредност господина Рожђаловског лежи у оној скученој мелодијској линији било целокупне инструментације, било солистичког испада, истоврених инструмената, али ипак најбоље и најсигурије код кантате, иако код мелодије г. Рожђаловског не можемо говорити о апсолутном оригиналитету. Његов мелодијски живот потсећа на мотиве оперета специјално овде слушаних. Тако и. пр. дует у првом чину па, сетна партија слуге у редакцији има много Шубертова романтицизма. Лепог је карактера код ове последње партије извиђање виолина из пуног топлог вала вокалних нота. Први пут без чистог интервала између певача и оркестра, али у последњем чину код понављања те музичке фразе женско грло је лепше звонило. Најбољи утисак дају хорови по самој својој концепцији, а и извађањем, специјално женски на почетку трећег чина. Речитативи нису добро употребљени и прилично умарају. Требалисмо чути један бољи терцет или квартет, што обично диже цену оперети. Г. Рожђаловски зна употребити музичку радњу, али нема довољно средстава. Његова инструментација је превише мршава. Увек је и увек заступана виолина, а сви остали инструменти или дају више ујединачени ритам, или се претапају у унисон и слично. Код позоришног оркестра потребно је сло-

бодније индивидуалисање сваког појединачног инструмента, јер се иначе у гудаљкама пре већ повлачи камерни стил. Празнина оркестра избија нарочито у првом чину. У другом је већ нешто попуњено, а она два, три такта пре кретања завесе трећег чина настоје већ избацити ефектну колоратуру. Не разумем зашто је мешовити хор освануо у једном куту дворане, да нешто кратко отпева и побегне. Ако ће ово дуже потрајати могла би почети и наша публика да пева сличне партије, само што бих ја онда, верујте, сваку вечер посетио тај сарајевски орфеум.

Поред мањих и већих недостатаца највише нас је задовољило то, што у целости музика г. Рожђаловског није пренашање на хартију туђе приче, приче што ју је јуче слушао (она два, три пасуса не спомињемо), није цифрање с пар фраза познате приче кафанских оркестара, него ипак властита сугестивна инспирација, која траји наставак. Могуће ћемо касније код озбиљнијег либрета чути другог Рожђаловског.

**МУЗИКА О. ХОФЕРА ЗА „К СМЕТ“ ОД ЖИЛ ЛЕМЕТРА
ПРЕВ. Д. МИЛОЈЕВИЋ**

О г. Хоферу као композитору, музичком аутору »К смета« имали бисмо највише да говоримо. Иако смо морали на силу с неким непријатним расположењем да из модерног двадесетог века улазимо у архантнички садржај живота, ми смо ипак пажљиво мотрили палицу диригента што води сопствену инспирацију. Музика »К смета« доцела нам је један посве млад таленат, од којег очекујемо много.

»К смет«, позоришно дело без нарочитих литералних интенција, али пуно нагомилане приче, металног сјаја, боје и шаренила, пружило је довољно разумевања оријенталним мотивима г. Хофера.

Стил ове музике у целости је веран оријенталној слици. Чујете како се у топлом ваздуху Багдада ваљају, играју тмурне ноте фагота. Чујете оно укочено ниансирање тонова. Чујете онај познати ритам оријента што савија, прелама меснату скулптуру харема. И тако даље, увек исток, увек оријент. Вредност аутора најбоље избија из оних чистих оријенталних мотива. Окестар г. Хофера је, изгледа, најближи позоришној рампи. Боја његове инструментације је прилично отворена и доста слободно набацује сензибилност на платно позорнице. Иначе, хармонија је у поједином ставу обла и пуна, али хомоген је целина показује иерационалну употребу оркестарског апарата. Већ верно проведен неповређен оријентални стил показваје озбиљну студију, али она ипак има грешака, које се не могу оправити позоришном музичару. Било је ту и лепе радосне слике са ефектном инструментацијом (танко звонење у линији дрвених инструмената); било је ту и болне сцене с оним облигатним »соло чело«; али било је и таког момента, где је музика безусловно требало да осетљиви драмски акценат подигне високо над техничким бинским средствима. Спомињем

1

Раде Прегарц

Један из оснивачког ансамбла у сплитском Народном Позоришту. Из генерације напредних младих Словенаца. Оснивач и гл. уредник првог позоришног часописа по рату, љубљанске „Маске“. Редитељ у Сплиту, пун културних напредних настојања.

Foto: „Olympia“ — Split

Rade Pregarc

Jedan iz osnivačkog ansambla u splitskom Narodnom Pozorištu. Iz generacije naprednih mlađih Slovaca. Osnivač i gl. urednik prvog pozorišnog časopisa po ratu, odlične ljubljanske „Maske“. Reditelj u Splitu, pun kulturnih naprednih nastojanja.

1. Раде Прегарц у „Краљу Лиру“
2. Асесор у Ји-
зеновој „Хеди
Габлер“.— 3. У
Мохемовом
„Кругу“.

1. Rade Pregarc u „Kralju Liru“.
2. Asesor u Ibze-
novoj „Hedi Gabler“.
3. U Maughamovom
„Krugu“.

4. Р. Прегарц у Цан-
каревом комаду
„Краљ на Бетајнови“
(„Кантор“). — 5. У
Војновићевој „Го-
спођа са сунцо-
кремом“ („Кан-
дијано“)

4. R. Pregarc u Cankarevom komadu „Kralj na Betajnovi“ („Kantor“) -- 5. U Vojnovićevoj „Gospođa sa suncekretom“ („Kandiano“).

мрачну сцену тамнице, где вам је читава групација осећаја прошла без музичког дејства: Мрак, судбина, увреда, проклетство, контраст линчованог бедника и тамничара, што уноси смех светлости. Конфликт два зла, рabiјатног победника и пониженог. Освета, крв, смрт, и живот, што бежи од тог хладног мрака. Овакав један момент довољан је, да се композитор покаже у свом елементу. Она два хора потпуно у оријенталној боји дosta су оригинална: нарочито женски хор у шестој слици.

Госп. Хофер је млад таленат, који треба и мора да нам дадне још доста тога. Почетак је добар и ми чекамо ново.

Београдске вести

Болест г-ђице Бобићеве

Стање здравља г-ђице Љубинке Бобић таково је да јој је управа морала дати одсуство, које ће трајати од 3 до 20 фебруара. Надамо се да ће се љубимица београдске публике вратити сасвим опорављена, да београђане и даље разглађује.

Репертоар ове недеље

Понедељак : «Борис Годунов» и «Осма жена»; *уторак* : «Бидо» и «Пег, срце моје»; *среда* : «Мадам Бетерфлај» (у Мањежу нипита); *четвртак* : «Јутро, дан и ноћ», у Мањежу клавирски концерат Јелене Пауновић; *петак* : «Борис Годунов» и Нушићев «Свет» (у Мањежу, на руском језику); *субота* : глумачки бал, а у Мањежу матине Друштва пријатеља Француске; *недеља* : «Заљубљена жена» и «Дорђолска послас» (дневне) и «Лабудово језеро» и «Зона Замфирова» (вечерње).

Забава

Репертоарска прича

Једне Богојављенске ноћи крене наш *Народни Посланик*, резервни *Пуковник Јелић*, на свој *Пут око Света*. Путовао је *Јутро, Дан и Ноћ* док је приспео на *Лабудово Језеро*, где га је ухватио *Пљусак*. Путујући тако као *Укletи Холандез* нађе на свог пријатеља *Фауста, Ђаволовог Ученика*. *Фаустова* жена *Кармен* имала је две кћери: *Малу Бираџи* и велику *даму Тоску*. Већ одавно имао је ту *Даму Пик* неки *Отело, Севиљски Берберин* син *Јулија Цезара* и *Зоне Замфирове*. Зато крене он у *Потеру* за њом и, кад је стиже, рече јој: *Пег, срце моје*. Али *Тоскин* отац никако није хтео да пристане на ту љубав, јер је већ одре обећао руку своје кћери своме *Пријатељу Борису Годунову*, сину *Биједне Маре. Отело* и *Борис Годунов* реше да се туку за руку *Тоске* и тако дође до *Битке*. Али усред битке искрсне однескуд *Ричард III* са својим сином *Находом* којима некако пође за руком да спрече Битку. Тако се они помирије и пусте *Тоску Находу*, који је био *Млетачки Трговац*. У част помирења *Борис Годунов* састави *Свадбени Марш* уз чију јеку крену младенци у *Свет*.

Сенке из чаробне лампе

Раде Прегарц, млад уметник и већ стари редитељ сплитског Народног Позоришта

I.

Погледајте му слику на средњим странама «Комедије! Ону »цивилеку«, на којој је маскиран само животом, никако фардом и влачуљом, за позорницу. Е, па такав је Раде Прегарц и изван домашаја сочива фотографског апарате: она маска коју сви носимо на јави, пред светом, код Рада Прегарца је врло симпатична.

Сањало, али никако разбарашен тип, иако му лентир-машна има широк лепршај крила, иако је коју годину пробавио и у Русији, међу оним правим бањушкама, а не само близу художственицима, по лагерима, и у чети. Позитивни словеначки, »крањски« дух у њему није дао да га првена Русија разбаруши.

Помало донкихот своје уметности, али никако тартарен! Ноћи студира код куће, у својој уметнички намештеној соби: поред библиотеке и слика на зиду и на штафелају — и сам он нешто мала, — Раде Прегарц је глумац који има свој брижљиво него-вани и одноговани писаћи сто! За тим столом он целе боговетне ноћи: режира! режира! режира! Нарочито оних ноћи које су даље од првог у месецу и цеп је толико олакшао, да свога газду својом тежином не вуче са другог спрата, доле, на улицу у кавану! Режира све same немогуће ствари! Решава сценске проблеме, диригује масама и хоровима у комадима, који ће се одиграти само у његовој бујној машти...

Кад смо, после једне весело проведене вечери, закуцали на његовим вратима око 3 после поноћи, да га љуто изобилично за филистарску солидност, погледао нас је унезверено, од прилике као што је Архимед морао погледати пре него ће рећи непријатељу који га је пробуразио кад је он био удубљен у своје геометриске кругове на песку: »Noli turbare circulos meos!«

»Не кварите ми кругове моје!« морао је помислити и Раде Прегарц у ономе тренутку оргија маште, када је, редитељ неке своје замишљене идеалне огромне монстр-позорнице, на којој он диктаторски жари и пали, режирао! режирао! режирао! а ми га прекинули... Затим се прибрао и, уместо поздрава, довикнуо нам: »Решио сам! Решио!«

— Шта то, брате си ми слатки?

— Еволуирање маса у »Језусу«. Ах, грандиозна стварчица! Ансамбл од две стотине људи... Успео сам да сведем!... Свео сам на сто осамдесет људи! Редуцирао сам! Еурека-а-а!

Тада смо га мало продрмали, па код добре, старе Руце, његове суседе и помало друге маме, која се у таковим приликама буди, да гостима кува каву, пронашли неки ликер — последњу боцу, коју је она жртвовала за уметност! — и, мало

"Povratak", opera splitskog maestra Josipa Haže, ove godine u Ljubljani. Dakna priča: Dako (Betetto, u sredini); levo: Jenikova (Jela) i Mitrović (Stanko); desno: Potuckova (Kata). Rezija: E. Kralj. Dirigent: A. Neffat.

"Povratak", opera splitskog maestra Josipa Hatzete, ove godine u Ljubljani. Dakina priča: Dako (Betetto, u sredini); levo: Jenikova (Jela) i Mitrović (Stanko); desno: Potuščkova (Kata). Rezija: E. Kralj. Dirigent: A. Neffat.

1. Čuveni svetski virtuoz na violinu, Čeh, Franta Šmit, koji je došao u našu zemlju posle svog veoma uspešnog turneja po Nemackoj. — 2. Ivan Cesar, član ljubljanske drame, koji je ovih dana kreirao ulogu pastora Sema Gardenera u Šooovom „Obrtu g-dje Warren“, u Ljubljani.

čki virtuozi na violinu, Čeh, Franta Šmit, koji
šu zemlju posle svog veoma uspešnog turnea po
2. Ivan Cesar, član ljubljanske drame, koji je
irao ulogu pastora Sema Gardenera u Šooovom
„Obrtu g-dje Warren“. u Ljubljani.

по мало, привели Раду још више у стварност: не сто осамдесет, не осамдесет, па ни четрдесет статиста није у стању да накри сплитско позориште, за које би и двадесет људи преко ансамбла био финансијски подвиг!

— Јест... морају још да редуцирам, рече некако пословно, као да је већ добио у рад ту грандиозну режију маса... Размислићу...

И био је толико одсутан духом тај човек, иначе духовити весељак у друштву, да смо отишли, оставив га свег његовој »режији«. Нека размисли!

Noli tangere circulos meos! У ваздуху, чак и на песку!...

Сањало, па ипак нека трезвена сањалица. Здраве и практичне словеначке памети, тај фанатик своје уметности, кад се, у државном театру у Сплиту где је од његова оснивања, већ пуних пет година, сукоби са драстичним реалностима буџета и празног гледалишта! Онда он, редитељ »Ромеа и Јулије«, у последњем чину Шекспирове трагедије, куражно извлачи на сцену три метална мртвачка сандука последњег кроја, из журнала 1925., својину погребног предузећа »Конкордија«, или како се већ та фирма зове у Сплиту, љубитељка уметности која бесплатно даје на послугу оне своје сандуке, што се тако дивно сјаје пред сијалицама из рампе: за Тибалта и за Јулију. Кад му је један сплитски критичар јетко приметио за стил, и тако, Прегарц му рече још јеткије: »Да ми је да вас видим, господине, шта бисте ви учинили са 1.000 динара, све у свему, колико је мени управа ставила на расположење за иницацију »Ромеа и Јулије«!

Ја силно волим такве театрске људе, који сагоревају и троше сувишак енергије и елана у највишим идеалима, али умеју бити јунаци, и умеју стегнути и зубе и срце, на сцени коју као менгелама стежу канџе буџета и љигави пипци оног полипа који се зове позоришна публика у полууправном гледалишту.

Ваистину, није лако бити редитељ у провинцији!

II.

Тих дана — било је то у новембру 1925. — био је страшно запослен и ван позоришта, у коме је славио један леп глумачки успех: оно публике што још мари за позориште уживало је у његовом Пешти у Лангеровој »Камили кроз иглене уши«. А заиста ипак то била мала искушења за сплићане: отворио се тих дана нов кино. Веелики кино. Уф! Па је позориште било полууправно и на премиери док је диван трио: стара Пештиница (Руцовићка), Пешти (Прегарц) и Зуска (Мица Шекулин) показивао да и Сплит, понекад и у нечем, може барабар с Београдом и Загребом, бар у погледу на »старове«.

Елем, Раде Прегарц је тих дана организовао изложбу словеначких експресиониста у Сплиту. Он је свршио преговоре, он нашао локал, примио слике, распакивао сандуке, вешао платна на зидове и аранжирао. Он организовао реклому у штампи, и за то је изложба екстремиста успела.

Јер он је и новинар. Воли редакциску атмосферу. Имао је и сам редакцију, па сам чак видео да је нас и нашу *Комедију* неко време морао од срца да мрзи. Јер био је дубоко уверен да је београдска *Комедија* убила његову »Маску«, која у време појављивања *Комедије* није ни излазила. Јер, после рата, родио је немирни и стваралачки дух Рада Прегарца мисао да се покрене у Љубљани позоришни лист »Маска«, па је ту мисао привео и у дело.

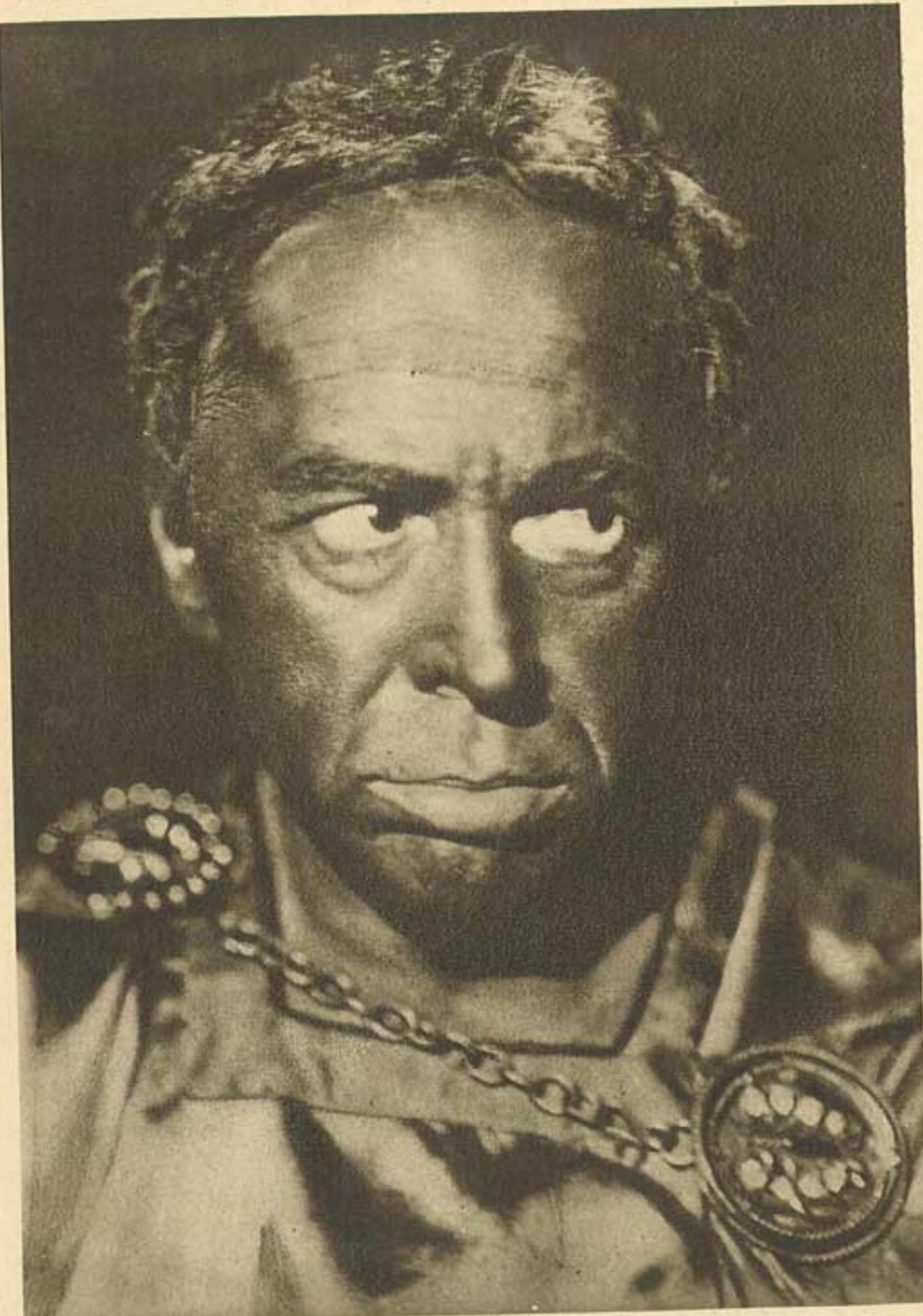
Организовати глумце и глумачку редакцију, створити новац за први број, написати и напабирчiti рукописе био је посао од недеље — две дана. А тада се родила »Маска«, која је заиста чинила част глумцима, издавачима и редакторима. Формат двоструко већи од *Комедије*, неколико клишета и, поглавито словеначки језик са много теоретисања у садржини. Веле да је лист почeo лепо пролазити, али глумци као глумци. Кад је ствар кренула — није им више требао Прегарц, па кад је отишао Прегарц, »Маска« је стала. Изгледа да се Прегарц носио мишљу да је попово покрене, али је изашла *Комедија*, — чини ми се тек после годину дана, поготову и не знајући за некадашњу љубљанску »Маску« — и Прегорц је, изгледа, замрзио *Комедију*. Јер да није изашла *Комедија*... можда би, тја ко зна? ипак једнога дана — та, дуг је живот! — било могућности да из мртвих опет устане још једно 2—3 броја »Маске«... као лептирак, који има тако, тако кратак век.

Сад ме, верујем, не мрази више Раде Прегарц, нарочито откако сам му доказао да и наша *Комедија*, која по његову мишљењу ипак чини много концесија публици (као да се и ја сам, њен уредник, често не стресам!), и поред све моћне организације и администрације »Илустрације«, није у стању да сведе крај с крајем!

Сад режира у Сплиту, а спољна техника његове режије, т. ј. дресура колега — јер оно лиферовања премиера које се у провинцији воде као из чуме деца, постиже се само једним »дресирањем« и себе и својих најспособнијих колега, — та техника је чувена. На пример:

Прва ствар је да »Особа« дође на сцену и оде са позорнице на време, и да то иде живо, без скањераша. И то се уважава овако, кад Прегарц »диригује«:

— Бандић, Бандић! Сакррамент, Бандић; ... Ши-и-иц, долети! ... Стој, изговори! Хуи-и-и-иц, одлети! ... Скрбиншек! хеј Скрбиншек. Сакрррамент: Скрбиншек, шиц долети... шу-и-и-иц, одлети! ... Та стој, стани мало! Шта

„Otelo“ у „Teatru Poljskom“, у Варшави: „Otelo“ и „Teatru Poljskom“, у Varšavi:
Казимир Јунош-Степновски у насловној улози.
— Снимак за Comoedi-u: Ст. Брезовског, Варшава. —

Дездемона (Мазарскувна) у „Отелу“, у Dezdemona (Mazaruskuvna) и „Otelu“. и
„Teatru Poljskom“, у Варшави. „Teatru Poljskom“, у Varšavi.
— Specjalni animak za Comoedi-u: St. Brzezowski, — Warszawa.

си се уципио као крањски тестераш! Добро, добро! А сад... ши-и-иц одлети, сакррра-мент!...

То се пропраћа енергичним гестом испружене руке, где су прсти, осим палца, стиснути у песницу, па кад викне оно ни «шиц» ни «хуниц» — прошичите нешто средње! — рука из корена, у рамену, прелети највећи лук у простору васељене, који је могућ по законима овогемаљске механике.

То је експресионистичка режија, уломак «дресура» Рада Прегарца.

H. J.

H. C. — У другом чланку говорићемо нешто о дубљем смислу тога «шиц», јер то је, стварно, један вид борбе за израз, за спољње изражавање унутрашњих стремљења, где ми видимо само «шиц», али где треба чути нешто сасвим треће: сило и трагично, и болно и лепо, цела једна елегија и јадиковка редитеља у провинцији, који се учио код художественика, у Москви.

H. J.

Pregled**Narodno Kazalište u Osijeku**

DRAMA

Veliki je uspeh u drami imala francuska комедија *Škola za cocotte* od Armonta i Gerbidona. Главну улогу cocotte Girette Masson igrala je g-dja *Greta Kraus*, а остale главне улоге igrali su g-dje Gavrilović i Rakarić, gg. Stojković, Aćimović, Martinčević i Hladić. Režiser g. Gavrilović.

U četvrtak, 21. januara 1926., bila je premijera drame *Božji čovjek* i прославljena je 25-godišnjica književnog rada g. *Milana Begovića*. Главне улоге u „Božjem čovjeku“ igrali su g-dje Gavrilović, Vincens-Barlović, Rakarić, Aćimović, Jovanović, gg. Martinčević, Aćimović, Veselinović, Hladić, Dobrić, Rakarić i dr. Režiser g. Gavrilović.

OPERA

14. januara 1926. прославljena je 25-godišnjica глумаčког рада g. *Rudolfa Bukšeka*. Пrikazivala se Gounodova opera „Faust“. G. Bukšek pjevao je partiju Mefista. Margaretu je pjevala kao gost g-dja *Zlata Gjungjenac*, koja je osim toga nastupila i u Puccinijevoj operi „Madame Butterfly“. U operi treba još spomenuti gostovanje koloraturne pjevačice g-dje *Olge Olgine*, koja je nastupila u operama *Traviata* i *Seviljski brijač*.

Veliki je uspeh imala opereta *Orlog* od Bruna Granichstädtena, hvala глумцима (g-dje Kralj i Berković, gg. Trbuhović, Majhenić i Vuković) i scenografu (Djordje Petrović).

KONCERTI

25. januara 1926. dala je Osječka Filharmonija IV. simfoniski koncerat ове сезоне, с овим програмом: 1. Glinka: „Ruslan Ludmila“, uvertira, 2. Schubert: Simfonija, h-mol, 3. Beethoven: III. simfonija (Eroica). Dirigent g. Rikard Švarc.

Oâereša**„Клокло“ у загребачком Тушканцу**

«Клокло»: од Лехара. Четврти оперетски новитет ове сезоне у Загребу. Последни је био Границетенов «Орлов», који је доживео и тридесету представу са увек пуном кућом.

Бечка премиера «Клокло» била је 1924. После је Лехар дело прерадио, за Лондон, и у тој преради је «Клокло» прошла Европом. Сад је «Клокло» у Европи сменила нова ствар Лехарова «Паганин», његово двадесет и пето дело.

Либрето за «Клокло» написао је познати бечки либретиста Бела Јенбах, по француској комедији »Татина кћи«, која је такође приказана у Загребу, још 1914. г.

Балерију Клокло игра у загребу Мила Поповић-Мозингер, паланачку »мамицу« Фаника Хајман, пернијанског председника општине Аца Бинички, љубавника Максима Шепец. Диригује Готовац, режира Бинички, инсценација Уљаничева.

Beograđani u Novom Sadu

Како што смо већ јавили у прошломе броју, двадесет чланова из ансамбла београдског Народног Позоришта путују 3. фебруара у Нови Сад, где ће у Народном Позоришту приказати Стефановићеву »Смрт Уроша V«.

Bernard Sho**Писмо Вики Подгорској**

Г-ђа Б. Маршал је једна Енглескиња која живи у Загребу и проучава нарочито тамошње позоришне прилике. Она је, у своје време, писала Шоу о загребачкој »Светој Јованци«, и о г-ђи Вики Подгорској која је креирала часловну улогу. То је побудило Шоа да г-ђи Подгорској упути овакво писмо, разуме се на енглеском:

Драга госпођо,

Г-ђа Беатрича Маршал послала ми је слику једне дивне госпође, која нимало не личи на Св. Јованку, с речима, да је то госпођа Вика Подгорска и да је »Св. Јованка« њена најмилија улога.

Нисам знао шта да кажем.

А и сада не знам што бих рекао.

Али по изражају мого лица можете видети, како ме је то обрадовало и колико ми то ласка.

И ја се надам да ћете Ви креирати још много мојих улога.

* Шо не замисља Жану д'Арк лепом.

Лилиана Гиш, креаторка „Веле сестре“, као Луција у своме новоме филму „Саломљени крин“. Овај филм ће се, вероватно, ускоро приказивати у Београду, и тако ћемо поново видети љубимцу Београда.

„Борис Годунов“ у Београду: Врхунец у улози крчмарице-удовице, пева песму о патку: „...Ја ћу тебе, хар, да изљубим, знај, тебе мilog друга свог, тебе патка зеленог...“

— Фото: Вл. Бешан, Београд —

У Загребу

Репертоар од 27. I. до 2. II. 1926

У гл. агради: Шоова «Св. Јованка», «Манон Леско», Беговићев. «Сиромах под степеницама», «Борис Годунов», «Продана невеста», «Кир Јања. У Тушканцу: »Клокло«, »Књегиња чардаша« и »Парни котао«.

Филмске новости

Разорење и пропаст

Ратни штимунг, дирљива инсценација од великог мајстора филмске режије Роленда Лиа. Жена дивне лепоте ужива у томе да опчара сваког мушкица и да не обесхрабри ни једног. Она се мушкицима титра. Пред њом два ратна друга постају два непријатеља. Један, из мржње на супарника, учини подланштво, пославши га у сигуру смрт. Али, схвативши, касно, искост свога дела, нитков учини самоубиство, док се јадна жртва његове подлости враћа слепа из »пакла«, у који га је друг свесно послao.

Мец Белани је лепа, заводљива и сурова, и даје доказа о великоме дару. Жорж О'Бриен одговара јој с жаром, као и Лесли Фентон, Маргарет Ливингстон и Валтер Мак Грел, који играју врло савесно. Фilm је »Фокс«.

ЧУВАЈТЕ СВОЈЕ ЛИЦЕ

от штетног учника сапуна, који Вам произвада бубуљице, липаје, преране наборе и ише кожне маље. Употребљујте за правље лица једино перфектно од много лечника препоручено средство Парашкву емулзију

„Visagine Adelina Patti“

чиме ћете посјећи трајну свежину тена и ослободити се свију кожних нечистота. Призанице стижу дневно. Добива се у лекарнама, дрогеријама и парфимеријама уз цену од 30 динара по бочици. :— Главни стовариште за Југославију;

Загреб, Гајева улица 8

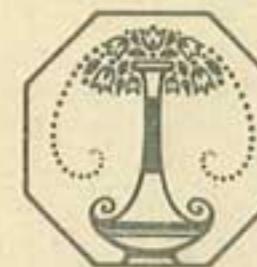
ФИЛМ

Емил Јанингс путује за Америку

Дао је интервју, у коме вели:

Коцка је бачена, Океан мами, полазим на пут за Лос Анђелос. Психолошки моменат је дошао. Споразум између Уфе и Фемес Плејера пружа могућност да се филмује, у исти мах, и у Немачкој и у Америци. Сваке године играју по један филм у Немачкој и у Калифорнији. Новац ме заиста у Америку не мами: златне бифтеке зацело тек не могу јести, а ја сам својом берлинском исхраном потпуно задовољан. Али хоћу да упозnam Америку. Причали су ми о њој страшно много. По свему што сам чуо, мора то бити обетована земља за филм. Дивно спроведена организација, као сат тачна техника фотографија, најјаче искоришћавање радне способности, неограничене могућности — који се глумац не би радовао да и тамо стекне које искуство? А искрено се радујем, од срца, што ћу моћи стајати пред апаратом са чувеним колегама и колегињама, што ћу се опет видети с Јубићем, што ћу стиснути руку Чеплину, што ћу с Дугласом Фербенксом ручати без алкохола. Особито ме радује што ми је први редитељ Д. В. Грифт, чије су уметничке особине и код нас више него познате.

Ја сам уверен да је филм интернационалан, јер уметност не зна за земљописне границе. И, ма којим језиком говорили глумци, уметнички филм зна само за један језик: прост, наиван, човечански говор људскога срца.

10/576

7.

Евка Микулић, примадона оперете у Evka Mikulić, primadona operete и ново-
новосадском Народном Позоришту. sadskom Narodnom Pozorištu.

Одговорни уредник Никола Б. Јовановић. Власник „Илустрација“, Београд. Годишња прет-
плата 180 динара; полугодишња 90 динара; тромесечна 45 динара. Претплата се шаљо
у Београд, Косовска улица, 11. — „Макарије“ А. Д. Земун.